

УДК 336.6

*Ольга Кравченко, к.е.н., доцент
(професор кафедри «Фінанси і кредит», Державний економіко-технологічний університет транспорту)*

*Катерина Кулінська
(магістр спеціальності «Фінанси і кредит», Державний економіко-технологічний університет транспорту)*

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВОЇ МОДЕЛІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ПЛАНУВАННЯ ЇЇ ОСНОВНИХ ПАРАМЕТРІВ

Стаття присвячена дослідженню проблеми оцінки ефективності фінансової моделі підприємства та плануванню її основних параметрів. Виділено три основні підходи до визначення поняття «фінансова модель» і показано, що найбільш доцільним є визначення фінансової моделі як набору взаємозв'язаних показників, що характеризують діяльність підприємства. Обґрунтовано, що фінансову модель слід представляти у статичній та динамічній формах для оцінки ефективності функціонування підприємства у довгостроковій та короткостроковій перспективах.

Показано, що оцінка ефективності існуючої фінансової моделі має проводитися на основі балансу підприємства як відображення його фінансового стану та кредитоспроможності. Оцінювання ефективності фінансової моделі слід здійснювати шляхом не тільки порівняння різних груп активів і пасивів підприємства, а й розрахунку загального показника ліквідності балансу.

Ліквідність балансу може забезпечуватися шляхом застосування технології фінансового планування та бюджетування. Планування основних параметрів фінансової моделі має передбачати розробку трьох бюджетів: доходів і витрат, руху грошових коштів, прогнозний баланс.

Для усунення статичності фінансових моделей запропоновано використання нових підходів до фінансового прогнозування, зокрема сценарного підходу.

Ключові слова: фінансова модель, активи, пасиви, ефективність, баланс, бюджет, підприємство.

© Кравченко О.О., Кулінська К.А., 2015

*Ольга Кравченко, к.э.н., доцент
(профессор кафедры «Финансы и кредит», Государственный экономико-технологический университет транспорта)*

*Екатерина Кулинская
(магистр специальности «Финансы и кредит», Государственный экономико-технологический университет транспорта)*

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ФИНАНСОВОЙ МОДЕЛИ ПРЕДПРИЯТИЙ И ПЛАНИРОВАНИЕ ЕЕ ОСНОВНЫХ ПАРАМЕТРОВ

Статья посвящена исследованию проблемы оценки эффективности финансовой модели предприятия и планированию её основных параметров. Выделены три основных подхода к определению понятия «финансовая модель» и показано, что наиболее целесообразным является определение финансовой модели как набора взаимосвязанных показателей, характеризующих деятельность предприятия. Обосновано, что финансовая модель должна представляться в статичной и динамичной формах для оценки эффективности функционирования предприятия в долгосрочной и краткосрочной перспективах.

Показано, что оценка эффективности существующей финансовой модели должна проводиться на основе баланса предприятия как отражения его финансового состояния и кредитоспособности. Оценку эффективности финансовой модели необходимо осуществлять путём не только сравнения разных групп активов и пассивов предприятия, но и расчёта общего показателя ликвидности баланса.

Ликвидность баланса может обеспечиваться путём внедрения технологий финансового планирования и бюджетирования. Планирование основных параметров финансовой модели должно предусматривать разработку трёх бюджетов: доходов и расходов, движения денежных средств и прогнозного баланса.

Для ликвидации статичности финансовых моделей предложено использование новых подходов к финансовому планированию, в частности сценарного подхода.

Ключевые слова: финансовая модель, активы, пассивы, эффективность, баланс, бюджет, предприятие.

*Olga Kravchenko, PhD, Docent
(Professor of the Chair «Finance and Credit», State Economy and
Technology University of Transport)*

*Katerina Kulinskii
(Master «Finance and Credit», State Economy and Technology University of
Transport)*

THE EVALUATION OF FINANCIAL MODEL EFFICIENCY OF ENTERPRISES AND PLANNING ITS MAIN PARAMETERS

The article is investigated study the problem of evaluation of financial model effectiveness of the enterprises and planning its main parameters. Is identified three main approaches to the definition of «financial model» and shows that the most expedient is to determine the financial model as a set of interrelated indicators characterizing the activity of the enterprises. Is proved that the financial model should be presented in static and dynamic forms for evaluating the effectiveness of activity of the enterprises in the long and short term/

It is shown that the evaluation of the effectiveness of existing financial model should be based on the balance of the enterprises as a reflection of its financial condition and credit worthiness. Evaluating the financial model effectiveness should be implemented by not only comparing different classes of assets and liabilities of the enterprises, but also the calculation of the total indicator of balance liquidity.

The balance liquidity can be provided through the introduction of technologies of financial planning and budgeting. Planning of the basic parameters of the financial model should include the development of the three budgets: incomes and costs, cash flow and forecasting balance.

To eliminate static of financial models is suggested the using a new approaches to financial planning, in particular the scenario approach.

Keywords: financial model, assets, liabilities, efficiency, balance, budget, enterprises.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки ефективність діяльності значною мірою визначається відповідністю системи управління фінансовою діяльністю підприємства потребам його виробничо-господарської діяльності, особливостям організації планування, обліку, вимогам і обмеженням інституціонального середовища тощо. Це також передбачає існування «оптимальної» фінансової моделі підприємства, яка б враховувала особливості управління ним та дозволяла будувати систему збалансованих вартісних і об'ємних показників, взаємно пов'язувати їх між собою, прораховувати ці показники для різних прогнозів кон'юнктури ринку та різних сценаріїв управління. Динаміка інституціонального середовища призводить до необхідності час від часу переглядати існуючу фінансову модель та модифікувати її відповідно до виникаючих змін. Це обумовлює актуальність дослідження проблеми побудови ефективної фінансової моделі для підприємств будь-якої форми власності в умовах трансформаційної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам управління фінансовою діяльністю підприємств в умовах ринкової економіки та побудови ефективної фінансової моделі присвячені публікації провідних вітчизняних і зарубіжних вчених,

серед яких необхідно відзначити І.Т. Балабанова [1], І.О. Бланка [2], В.В. Бочарова, В.Е. Леонтєва [3], А.І. Даниленка, В.В. Зимовця [4], В.В. Ковальова [5], А.М. Поддєрьогіна, М.Д. Білик, Л.Д. Буряка [6], В.В. Репіна [7], Т.В. Теплоу [8], Р. Брейлі, С. Майєра [9], Дж.К. Ван Хорна [10], Е.Ф. Бріггема, Дж.Ф. Хьюстона [11] та багатьох інших. Проте необхідно зазначити, що питання оцінки існуючої фінансової моделі та планування її основних параметрів не були достатньо висвітлені у працях зазначених вчених. Це обумовлює необхідність подальших досліджень проблем ідентифікації невідповідності фінансової моделі вимогам виробничо-господарської діяльності підприємства в умовах ринкової економіки та визначення її параметрів у короткостроковій та довгостроковій перспективах для забезпечення необхідного рівня фінансової стійкості.

Метою статті є дослідження проблеми оцінки ефективності фінансової моделі, яка склалася на підприємстві та розробка підходу до планування основних її параметрів.

Виклад основного матеріалу дослідження. В наукових публікаціях термін «фінансова модель підприємства» відноситься до різних господарських процесів. Можна виділити три основних підходи:

1) фінансова модель є складовою бізнес-моделі підприємства. Даний підхід не є коректним, оскільки бізнес-модель – це (а) обґрунтування того, як організація створює, забезпечує та формує економічні, соціальні та інші цінності [12]; (б) бізнес-концепція, яка була введена у практику [13]; (в) сукупність елементів, що характеризують принципіву, відмінну від конкурентів логіку його функціонування на основі використання ключових компетенцій для максимально ефективного розподілу стратегічних ресурсів у системі бізнес-процесів з метою створення продукту (послуги), який відповідає пріоритетам споживача [14]. А фінансова модель підприємства будується для оцінки перспектив розвитку та оптимізації його поточної або майбутньої діяльності. Такі моделі треба створювати як основу довгострокового прогнозування для побудови, аналізу та оцінки сценаріїв розвитку залежно від вихідних параметрів (показники виробничо-економічного та фінансового потенціалу) і зміни умов функціонування;

2) фінансова модель – це модель бюджетування, яка описується системою математичних рівнянь, логічних тверджень та даних. Елементи цієї системи відображають взаємодію змінних, що характеризують фінансову та операційну діяльність. Це один з напрямів загального корпоративного планування, що використовується для формування прогнозних фінансових звітів та розрахунку фінансових коефіцієнтів та є основним інструментом бюджетування та планування прибутку [9, 15]. Такий підхід до визначення фінансової моделі є досить спрощеним і призводить до її отождоження з економіко-математичною (імітаційною або оптимізаційною) моделлю функціонування підприємства, за допомогою якої здійснюється оцінка можливого ефекту від проведення альтернативної управлінської політики при зміні зовнішніх умов існування підприємства;

3) фінансова модель – це модель фінансування діяльності підприємства. Такий підхід також є некоректним, оскільки модель фінансування є моделлю управління оборотним капіталом, параметри якої визначають характер і особливості взаємодії підприємства з кредиторами та дебіторами, політику залучення коштів із зовнішніх джерел. Поняття фінансової моделі є ширшим, оскільки вона охоплює процеси формування фінансових ресурсів та напрями їх використання.

Таким чином, на основі проведеного аналізу можна визначити фінансову модель як набір взаємозв'язаних показників, що характеризують діяльність підприємства,

метою побудови якої є забезпечення можливості миттєвої оцінки впливу тих чи інших змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства на його фінансовий стан і результати діяльності.

Ефективна фінансова модель має забезпечувати комплексне вирішення таких завдань:

- повне відображення процесу формування фінансових ресурсів (власних і залучених) та напрямів їх використання;
- імітація процесів генерування майбутніх грошових потоків та оцінка потенційно можливого фінансового стану підприємства з урахуванням обсягів операційної, інвестиційної та фінансової діяльності;
- виділення та проведення аналізу ризиків та вибудова системи ризик-менеджменту підприємства;
- забезпечення безперервної аналітичної роботи для оперативного корегування сценаріїв розвитку підприємства з урахуванням змін в інституціональному середовищі (політичних, макроекономічних, соціальних тощо);
- економія матеріальних, фінансових, часових ресурсів за рахунок уникнення розгляду неприйнятних варіантів розвитку та швидкого прийняття рішень з оперативного управління виробничо-господарською діяльністю підприємства.

Вирішення даного комплексу задач передбачає розробку двох різновидів фінансової моделі підприємства:

статичної, яка є діаграмним поданням балансового звіту, «моментальною фотографією» фінансового положення підприємства, на якій він [фінансовий стан] відображений у застиглому стані;

динамічної (або робочої), що показує, як відбуватиметься постійний кругообіг грошей на підприємстві: генерування позитивних і негативних грошових потоків з операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

Ефективне функціонування та розвиток підприємства передбачає, як зазначає Дж. Стоун, розробку цих двох різновидів фінансової моделі [16]. Це можна пояснити тим, що фінансова модель, з одного боку, є інструментом моніторингу поточної ситуації на підприємстві і вироблення адекватної фінансової політики, а, з іншого боку, допомагає оцінити вплив тих чи інших дій на структуру активів, пасивів, доходів і витрат підприємства, а також визначити, від яких чинників найбільшою мірою залежатиме його майбутній прибуток, ліквідність і фінансова стійкість.

В умовах нестабільного ринкового середовища дуже актуальною є оцінка ефективності існуючої фінансової моделі підприємства. В. Ковальов і Віт. Ковальов зазначали, що статистична звітність, зокрема баланс, є найкращим відображенням фінансової моделі [5, с. 31], оскільки будь-які операції фінансового характеру відразу відбиваються на структурі та змісті балансових статей, тому відстежуючи їхню динаміку, можна впливати на рівень оптимальності фінансової моделі підприємства в цілому.

Аналіз балансу, як відображення фінансового стану підприємства та його кредитоспроможності, доцільно здійснювати, як зазначає А. Поршнев, шляхом порівняння різних груп активів, згрупованих за ступенем їхньої ліквідності із зобов'язаннями, згрупованими за строками їхнього погашення [17]. Попередній аналіз ліквідності балансу підприємства доцільно проводити за допомогою таблиці покриття (табл. 1), в графі якої записуються дані на початок та кінець звітного періоду за групами активів і пасивів. Зіставлення підсумків цих груп дозволяє виявляти платіжні залишки або нестачу на початок і кінець звітного періоду а абсолютному виразі. Таким чином, за допомогою таблиці покриття можна виявити неузго-

дженість по строкам активів і пасивів, скласти попередню уяву про ліквідність та платоспроможність підприємства.

Таблиця 1. Таблиця покриття активами пасивів підприємства

№ групи статей балансу*	Покриття активи		Сума зобов'язань		Різниця (+ надлишок, – дефіцит)	
	на початок року	на звітну дату	на початок року	на звітну дату	на початок року	на звітну дату
I						
II						
III						
IV						
Всього						

* № групи статей балансу відображає розподіл активів за ступенем ліквідності та пасивів за строками погашення зобов'язань.

Згідно з «Методикою інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій», активи підприємства залежно від швидкості перетворення їх у грошові кошти поділяються на 4 групи:

1) найбільш ліквідні активи (А1) – суми за всіма статтями грошових коштів та їх еквівалентів, тобто гроші, які можна використати для поточних розрахунків за потребою;

2) активи, що швидко реалізуються (А2), – це активи, перетворення яких на гроші потребує певного часу. До цієї групи належать готова продукція, товари і дебіторська заборгованість. Передбачається, що дебітори оплатять рахунки у найближчому майбутньому. Ліквідність цих активів різна і залежить від суб'єктивних та об'єктивних чинників: кваліфікації фінансових робітників, платоспроможності платників, умов видачі кредитів тощо;

3) активи, що повільно реалізуються (А3), – це активи, що включають виробничі запаси, незавершене виробництво, витрати обігу та інші оборотні активи;

4) активи, що важко реалізуються (А4), – це активи, які передбачено використовувати в господарській діяльності протягом тривалого періоду. До цієї групи належать нематеріальні активи, основні засоби та устаткування до установки, капітальні довгострокові фінансові вкладення, тобто всі статті розділу I активу балансу («Необоротні активи»).

Зобов'язання підприємства (пасиви балансу) залежно від терміну їх сплати також поділяються на 4 групи:

1) найбільш строкові пасиви (П1) – це кредиторська заборгованість, розрахунки за дивідендами, вчасно непогашені кредити;

2) короткострокові пасиви (П2) – це короткострокові кредити банків, поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, векселі видані;

3) довгострокові пасиви (П3) – це довгострокові зобов'язання, тобто довгострокові кредити банків та позики;

4) постійні пасиви (П4) – це власний (акціонерний) капітал, що постійно є в розпорядженні підприємства

Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо виконуються такі умови:

$$A1 \geq P1, A2 \geq P2, A3 \geq P3, A4 \leq P4. \quad (1)$$

Якщо виконуються перші три умови, то автоматично буде виконуватися й остання, що має глибокий економічний зміст: при наявності у підприємства влас-

них оборотних коштів, підтримується мінімальна умова фінансової стійкості. Невиконання будь-якої з перших трьох умов є свідомством того, що ліквідність балансу у більшому чи меншому ступені відрізняється від абсолютної.

Для комплексної оцінки ліквідності балансу в абсолютному виразі дослідники [17 та ін.] рекомендують використовувати загальний показник ліквідності балансу, який показує відношення суми всіх ліквідних коштів підприємства до суми всіх платіжних зобов'язань (короткострокових, довгострокових, середньострокових) за умови, що різні групи ліквідних коштів та платіжних зобов'язань входять до вказаних сум з певними ваговими коефіцієнтами. Ці коефіцієнти показують значимість даних сум з точки зору строків надходження коштів та погашення зобов'язань. Загальний показник ліквідності балансу визначається за формулою:

$$K_z = (A1 + 0,5 \cdot A2 + 0,3 \cdot A3) / (П1 + 0,5 \cdot П2 + 0,3 \cdot П3). \quad (2)$$

Значення коефіцієнта (2) має дорівнювати або перевищувати 1.

Для отримання необхідних співвідношень за виразами (1)–(2) необхідно застосувати технології фінансового планування (довгострокова перспектива) та бюджетування (короткострокова перспектива) до планування активів і пасивів підприємства. Тоді планування основних показників (параметрів) фінансової моделі підприємства має передбачати розробку трьох бюджетів (рис 1): бюджет доходів і витрат; бюджет руху грошових коштів; прогнозний баланс.

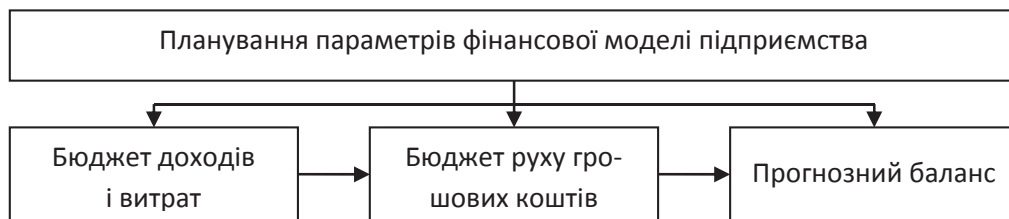

Рис. 1. Планові бюджети як відображення фінансової моделі підприємства

Метою розробки бюджету доходів і витрат є вирішення задач управління фінансовими результатами, аналізу виконання плану за джерелами формування фінансових ресурсів та напрямів їхнього використання. Планування доходів і витрат має здійснюватися на основі прогнозних оцінок обсягів реалізації продукції (надання послуг), необхідних обсягів капітальних вкладень, суми покриття зобов'язань, фінансові витрати на залучення коштів із зовнішніх джерел та ін.

Підготовка планового бюджету доходів і витрат в цілому по підприємству завершується розрахунком основних показників діяльності. При задовільних значеннях цих показників бюджет може бути затвердженим і стає обов'язковим для виконання. У випадку недосяжності намічених цілей, незадовільного значення аналітичних показників (завищені витрати, низькі показники рентабельності та ін.) необхідно проводити корегування як доходів за джерелами формування, так й витрат за напрямками використання. Корегування бюджету доходів і витрат можна здійснювати в процесі його виконання, залежно від зміни чинників внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства, що дозволить реалізувати ковзний характер розробки цього бюджету.

Бюджет руху грошових коштів розробляється на основі планового бюджету доходів і витрат. Метою його розробки є реалізація задач фінансового планування та

контролю грошових потоків підприємства, пов'язаних з операційною, інвестиційною та фінансовою діяльністю. В бюджеті руху грошових коштів слід відображати всі планові та фактичні операції, пов'язані з рухом грошових коштів, зокрема операції через касу, з цінними паперами, матеріальними ресурсами та ін.

Прогнозний баланс має служити для представлення найбільш важливих статей активів і пасивів в агрегованому вигляді як зведений фінансовий документ. Він показує, якими фінансовими ресурсами розпоряджається підприємство, джерела їх формування та напрями використання, і є основою для аналізу прогнозного фінансового стану підприємства та інструментом своєчасної ідентифікації можливих розходжень між операційними бюджетами, бюджетом доходів і витрат, бюджетом руху грошових коштів.

Розглянуті три бюджети у сукупності є плановою фінансовою моделлю, в якій відображається можливий фінансовий стан підприємства, рівень його фінансової стійкості та платоспроможності у майбутньому, а також шляхи досягнення цих цілей.

Висновки і пропозиції. Запропонований підхід до планування параметрів фінансової моделі підприємства відзначається певною статичністю, що є позитивною характеристикою для статичної фінансової моделі, оскільки для короткострокової перспективи можна передбачити зміни з більшим чи меншим ступенем достовірності, та негативною – для динамічної, оскільки ринкове середовище характеризується значною невизначеністю умов здійснення діяльності. Усунення статичності динамічних фінансових моделей можна здійснювати лише на основі застосування принципово нових підходів до фінансового прогнозування, зокрема сценарного підходу. Застосування сценарного підходу до прогнозування та подальшого планування параметрів фінансової моделі підприємства дозволить (1) досліджувати «складне» майбутнє, тобто в процесі планування є можливість дослідження існуючих і майбутніх невизначеностей, вивчення та оцінки майбутніх можливостей, які є потенційними вже зараз, а також виявлення абсолютно нових; (2) розробляти гнучку стратегію розвитку, тобто, використовуючи ключові чинники успіху і реальні варіанти мислення, створювати стратегію, в якій будуть врівноважені обставини і необхідна гнучкість рішень щодо існуючої та потенційної невизначеності; (3) проводити моніторинг можливих відхилень від планової стратегії: використання ранньої системи попередження дозволить виявляти, ідентифікувати відхилення, що виникли, і, як наслідок, своєчасно розробляти та реалізовувати заходи щодо управління активами підприємства та його зобов'язаннями та вносити необхідні корективи в короткострокові та довгострокові фінансові плани та бюджети.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балабанов *И.Т.* Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом / И.Т. Балабанов. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 384 с.
2. Бланк *И.А.* Финансовый менеджмент / И.А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 200. – 521 с.
3. Бочаров *В.В.* Корпоративные финансы / В.В. Бочаров, В.Е. Леонтьев. – СПб.: Питер, 2004. – 592 с.
4. *Фінансово-монетарні* важелі економічного розвитку : у 3 т. / За ред. чл.-кор. НАН України А.І. Даниленка. Т. 3 : Фінанси підприємств: тенденції, стан і проблеми управління.– К.: Фенікс, 2008.–308 с.
5. Ковалев *В.В.* Финансы организаций (предприятий) / В.В. Ковалев, Вит.В. Ковалев. – М.: ТК Велби, Изд-во Прогресс, 2006. – 352 с.
6. *Фінанси підприємств* / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін. – К. : КНЕУ, 2004. – 546 с.
7. Репин *В.В.* Технология управления финансами предприятия / В.В. Репин. – М.: ИД «Аткара», 2000. – 423 с.

8. Теплова Т.В. Финансовые решения : стратегия и тактика / Т.В. Теплова. – М.: ИЧП «Издательство Магистр», 1998. – 264 с.
9. Брейли Р. Принципы корпоративных финансов / Р. Брейли, С. Майерс. – М.: «ОЛИМП-БИЗНЕС», 1997. – 1120 с.
10. Ван Хорн Дж.К. Основы управления финансами / Дж.К. Ван Хорн. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 800 с.
11. Brigham E.F. Fundamentals of financial management / E.F. Brigham, J.F. Houston. – Mason: Cengage Learning, 2009. – 752 p.
12. Osterwalder A. The business model ontology. A proposition in a design science approach / A. Osterwalder. // These présentée à l'École des Hautes Etudes Commerciales. Diplôme postgrade en Informatique et Organisation (DPIO). – Lausanne, France, 2004. – 169 p.
13. Hamel G. Leading the revolution / G. Hamel – New York: Harvard Business School Press, 2002. – 342 p.
14. Ревуцька Н.В. Формування бізнес-моделі підприємства (за матеріалами підприємств харчової промисловості України) : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.01/ Ревуцька Наталія Віталіївна; КНЕУ. – К., 2005. – 22 с.
15. Шим Дж.К. Основы коммерческого бюджетирования / Дж.К. Шим, Дж.Г. Сигел. – СПб. : Пергамент, 1998. – 496 с.
16. Стоун Д. Бухучёт и финансовый анализ / Д. Стоун, К. Хитчинг. – М.: АОЗТ «Литера плюс», 2004. – 304 с.
17. Поршнев Г.А. Анализ ликвидности баланса предприятия / Г.А. Поршнев // Экономический анализ: теория и практика. 2008. 4. – С. 15–16.

REFERENCES

1. Balabanov I.T. *Osnovy finansovogo menedzhmenta. Kak upravlyat' kapitalom* [Fundamentals of financial management. How to manage capital]. Moscow, Finansy i statistika Publ., 2006, 384 p.
2. Blank I.A. *Upravleniye pribylyu* [Profits management]. Moscow, Nika-Tsentr, El'ga Publ., 2008, 512 p.
3. Bocharov V.V. *Finansovoye modelirovaniye* [Financial modeling]. Saint Petersburg, Piter Publ., 2000, 208 p.
4. *Finansy pidpryyemstv: tendentsiyi, stan i problemy upravlinnya* [Finance companies, trends, status and problem management.]. Ed. A.I. Danylenko. Kyiv, Feniks Publ, 2008. 308 p.
5. Kovalev V.V., Kovalev Vit.V. *Finansy organizatsiy (predpriyatiy)* [Finance of organizations (enterprises)]. Moscow, Progress Publ, 2006, 352 p.
6. Poddyer'ohin A.M., Bilyk M.D., Buryak L.D. *Finansy pidpryyemstv* [Finance of enterprises]. Kyiv, National Economic University Publ, 2004, 546 p.
7. Repin V.V. *Tekhnologiya upravleniya finansami predpriyatiya* [Technology of financial management of the enterprises]. Moscow, Atkara Publ., 2000, 423 p.
8. Теплова Т.В. *Finansovyye resheniya: strategiya i taktika* [Financial solutions: strategy and tactics]. Moscow, Magistr Publ., 1998, 264 p.
9. Brealey R., Myers S. *Printsipy korporativnykh finansov* [Principles of corporate finance]. Moscow, Olimp-biznes Publ., 1997, 1120 p.
10. Van Horn J.K. *Osnovy upravleniya finansami* [Fundamentals of financial management]. Moscow, Finansy i statistika Publ., 2000, 800 p.
11. Brigham E.F., Houston J.F. *Fundamentals of financial management*. Mason, Cengage Learning print Publ., 2009, 752 p.
12. Osterwalder A. *The business model ontology. A proposition in a design science approach* [Doct. Diss], Lausanne, France, 2004, 169 p.
13. Hamel G. *Leading the revolution*. New York, Harvard Business School Press, 2002, 342 p.
14. Revuts'ka N.V. *Formuvannya biznes-modeli pidpryyemstva (za materialamy pidpryyemstv kharchovoyi promyslovosti Ukrayiny)*. [mation of the company business model (based food industry of Ukraine). Author's abstract], Kyiv, 2005, 22 p.
15. Shim J.K. *Osnovy kommercheskogo byudzhetrovaniya* [Basics of budgeting commercial]. Saint Petersburg, Pergament, 1998, 496 p.
16. Stone D. *Bukhuchot i finansovyy analiz* [Accounting and Financial Analysis]. Moscow, Litera plyus Publ., 2004, 304 p.
17. Porshnev G.A. *Analiz likvidnosti balansa predpriyatiya* [Analysis of liquidity balance of the enterprises] // *Ekonomicheskyy analiz: teoriya i praktika* [Economic analysis: theory and practice], 2008, issue 4, pp. 1516.